

Islám jog

HAVASI VIRÁG

Islám

- ▶ Sz-l-m- biztonságos, sértetlen (szalám)
- ▶ Islám: átadni magunkat Isten akaratának, belenyugvás
- ▶ Muszlim, aki aláveti magát (keresztények eleinte népcsoportként tartotta nyilván, pl. turned Turk, később mohamedánnak)
- ▶ Jog, vallás, mindennapi élet összefonódása

A hit pillérei

- ▶ Hitvallás (Nincs más Isten, mint Allah és Mohamed az ő prófétája)
- ▶ Ima (szalát:napkelte, dél, napnyugta előtt, után, később; péntek délben a mecsetben khutba és ima ; rituális mosakodás;Mekka felé/ duá: személyes ima, mely kötetlen)
- ▶ Zakát(alamizsna)
- ▶ Böjt (Ramadán- naptár, mentesség)
- ▶ Zarándoklat (haddzs)

Saríá (ösvény, követendő út)

- ▶ Tágabb és szűkebb is egy szekularizált jogrendnél: egy vallási közösség normatív igényeit hivatott kielégíteni, ezért része: az imádság és a rítus különböző formái, a társadalmi viszonyok egyes aspektusa (erkölcsiségük miatt a család kapcsán házasság, válás, öröklés, gazdasági jelentőségük miatt pl. szerződések)+ moralitásuk miatt az öltözködés, az étkezés vagy éppen a személyes életvitel problémái
- ▶ Magánjogi tulsúly
- ▶ A muszlim államok saját állami normái ia nem szabályozott kérdésekben (*qánún*)
- ▶ Kérdés, hogy csak az iszlám országában alkalmazandó/ mindenütt érvényes (esetleg felfüggesztve, amíg a hitetlen földjén él)
- ▶ Nem muszlimok: saját jogrend alatt (bigámia, bor, stb.)
- ▶ Foglyok, áttértek, muszlimok nem muszlim fennhatóság alatt: mihamarabb muszlim országba menjen (muszlim emigráció új)

Fiqh (jogtudomány)

► Eljárásjog (furu- gyökér)

Az eljáró bíró kötelessége (eredetileg a kalifa joga és kötelessége, Omar volt az első, aki kádit bízott meg)

Alapelvek:

- Felek egyenlősége és kötelező személyes jelenléte
- Vádlót terhelő bizonyítás, terhelt eskütételi joga
- Türelmes, tisztességes bántásmód
- Halálbüntetés csak kivételesen

Nincs istenítélet, tanúk társadalmi helyzete szerinti súlyozása

► **Jogi módszertan (uszul-ág):** jogtalálás, értelmezés, szabály alkotás módjai

Források:

Korán/ szunna/ idzma (jogtudósok-mudzstahidek- egybehangzó vélekedése)

+Idzstihad: jogértelmezésen belüli véleményalkotás, ész, logika alkalmazása, egyéni értelmezés muzstahidáltal (i.sz. 400 taklid (lezárás):értelmezés kapujának lezárása)

(ebben az „erőssorrendben. Tehát ha a Korán nem igazít el, akkor szunna, ha az sem...)

+Fatwa: mufti véleménye adott kérdésben, indoklással ellátott szöveg (a bírósági döntéssel szemben: nem kötelező, nem csak az adott esetre vonatkozik)

Muzstahid önállóan, mufti kérésre hozza meg vélekedését

(madrasza: tanulás helye- ezen belül tálib és faqíh, ez utóbbin belül képződött a muzstahid és mufti)

+Urf: szokás (laikus közösség- nem kell konszenzus)

+ kjjász (analógia)

Korán

- ▶ Isteni jellegű (öröktől fogva létezik v.mikor Mohamednek kinyilatkoztatta)
- ▶ Tartalma: próféta életére utalások, legendák, harcra buzdítás, leírás paradicsomról, törvények
- ▶ 114 szúra, versek, régebbiek rövidebbek, a végén
- ▶ Tilos arabról más nyelvre fordítani (a fordítások magyarázatok, kommentárok)

Korán, mint jogforrás

- ▶ Nem törvénykönyv, hanem vezérfonal
- ▶ 350 jogi tartalmú vers, konkrét ügyek eldöntése
- ▶ Naszh (eltörlés) Mohamed nem tekintette véglegesnek a kinyilatkoztatott szövegrészeket, a későbbi keletkezésű eltörölte vagy megváltoztatta a korábbi (számuk vitatott, 50-250 között)- fontos ismerni az időrendet
- ▶ Előírások: általános/ speciális, kötött/értelmezhető (ált. a speciális a kötött)
- ▶ Haram (tilos)/halal (szabad)

Tilos, kötelező (büntetés megtevéseért/elmulasztásért)

Hasznos/helytelen (jutalom megtételért/nincs bünti elkövetésért, de jutalom elkerülésért)

közömbös

Szunna

- ▶ Hadisz („hagyomány”, a próféta tetteinek, szavainak leírása- 6 kanonikus gyűjtemény)
- ▶ Két rész: az eseménysor+ a történetet az utókorra hagyományozók sora- isnád, igazol
- ▶ Szunna („szent szokás”): a példa, törvény, amit levonnak a hadithból (más megközelítés: Korán megmondja, mit kell tenni, a szunna, hogy hogyan)

Jogi iskolák

- ▶ uralkodó dönti el, bíróságai melyiket alkalmazzák

„Közösségemen belüli véleménykülönbség része Isten kegyelmének”

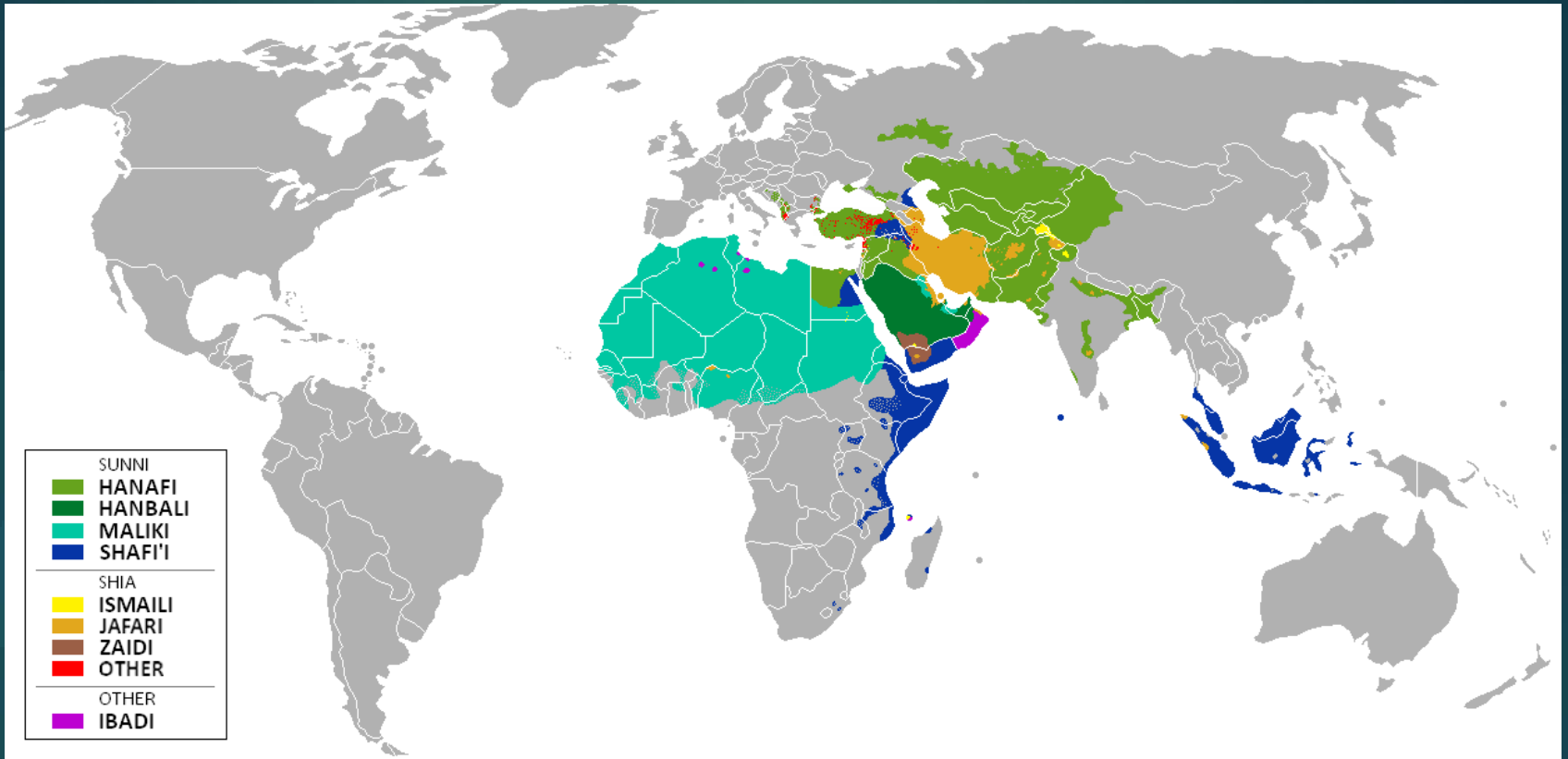
Szunnita (Hanafita-idzstihád, kijjász is- Malikita- idzma is-, Shafi'ita-idzma és analógia is-, Hanbalita- csak Korán és Szunna-)

Sííta (Ismailita, Jafarita, Zaidita, Ibadita) pár eltérés házzasság és öröklés jogban, de önálló vallásfelfogás, erőteljes eltérés politikai vezetésre irányuló elméletében

A sííták nem fogadják el vezetőnek a szunnita kalifát, ahogy a választás elvét is tagadják, mivel nézetük szerint a vezetés Mohamed családjában öröklődik Mohamed veje Ali ágán

A sí'ita vezetők, az imámok tévedhetetlen, csalhatatlan autoritások, az imámok szunnája a második legfontosabb jogforrás. Idzma is csak akkor érvényes, ha kialakításában imám is részt vett.

Az imámok személye és száma megosztotta a sí'ita közösséget: a szunnita felfogáshoz legközelebb álló ötösök (zaiditák) csak az első öt imámot fogadják el, a hetesek (iszmailiták) hetet, míg a számban legnagyobb sí'ita közösség, a tizenkettesek pedig tizenkettőt. A tizenkettedik imám eltűnésével új fejezet kezdődött a sí'izmus történetében (X. század), mivel megszűnt a közvetlen kapcsolat vezető és közössége között. Ez a „nagy rejtőzködés” (*al-ghayba al-kubra*) csak a tizenkettedik imám újbóli megjelenésével fog megszűnni, amikor messiásként (*mahdi*) tér majd vissza a világra. Addig azonban helyette és nevében a sí'ita klérus látja el a vezetés feladatait, azt az állami autoritásokra hagyják. Khomeini ajatollahal a sí'ita klérus abszolút hatalmi igényeinek kerültek megfogalmazásra (a klérus imámokat helyettesítő funkciójára támaszkodik, de kilép a klérus évszázados szerepeiből, és közvetlen, autoriter politikai irányítás szükségességét fogalmazza meg)

Síita magánjogi specialitások

- ▶ Határozott időre kötött *mut'a* házasság

Az első kalifák betiltottak mint az iszlám éthoszával ellentétes felfogáson nyugvó erkölcstelenséget, ám ezt a sí'iták nem fogadják el, részben azért, mert magukat a szunnita kalifákat sem fogadják el, részben pedig azért, mert senki sem nyilváníthat iszlámellenesnek valamit, amit Mohamed maga nem tiltott.

- ▶ Az öröklési jogban épp az ellenkezője történik, ahol a szunniták tartják fenn a korábbi,

preiszlám szokásokat azzal, hogy biztosítják a törzsi rokonok, az *agnat* család férfi tagjainak öröklési jogát. A sí'ita jog a nőket az öröklés szempontjából kedvezőbb helyzetbe hozza, mivel nem tesz különbséget *agnat* és *cognat* rokonok között, továbbá korlátozza a férj egyoldalú váláskimondási jogát is.

Gazdaság

▶ Tilos:

Riba (kamat) tilos, mert elszegényíti a szegényt és munka nélkül jut jövedelemhez a gazdag, úgy jut nyereséghez, hogy kockázatot nem vállal. Szemben áll a zakattal. (Zsidó kamattilalom: zsidók egymás közötti ügyeire) pl. 2:275, 2: 279.

Gharar (bizonytalan, hazard ügyletek) pl. fán lévő gyümölcs, meg nem született borjú eladása, pénzügyben derivatívák, biztosítási szerződés, kötvények. (Részvények ok, de nem a short ügyletek.)

Tolerálható: kicsi a bizonytalanság, a bizonytalan elem a szerződés kiegészítő kelléke, a szerződés gazdaságilag nagyon fontos)

Maysir (szerencsejáték) ghara egy formája

Tiltott termékek kereskedelme

▶ A banki termékek sajátos szerkezetűek: kockázat és profit megosztás, résztulajdonosok (nem kamatot fizetnek a hitelt felvevők, hanem kivásárolják a másik tulajdonrészét)

▶ Kereskedők

„A törvényes nyereség megszerzése minden muszlim kötelessége”, „A tisztességes, igaz muszlim kereskedő az Ítélet napján a mártírokkal áll majd egy sorban.”

/ bazárban: alku, szolidaritás/

▶ olaj- erőforrás csapda + „Képviselőt nélkül nincs adó” helyett itt: „Adó nélkül nincs képviselő” (a gazdag olajállamok autokratizmusa)

- ▶ Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (1990- nonprofit szervezet-60 irányelv)
- ▶ Islamic Financial Service Board (2002 , IMF alapította, több, mint 30 kp bank a tagja, irányelveket ad ki)
- ▶ Organisation of International Islamic Financial Market

NŐK

Értéktelenebb, mint tanú, áldozat („hozzatok két férfi tanút, ha nem lenne két férfi, egy férfit és két nőt- ha hibázik az egyik, a másik korigálhatja” „ölés esetén előíratott a megtorlás: szabad a szabadért, rabszolga a rabszolgáért, nő a nőért”)

Öröklés (ha különböző nemű testvérek örökölnék, akkor a férfit két nő osztályrésze illeti meg)

Házasság: a vőlegény és a menyasszony gyámja közti szerződés (kell a nő beleegyezése, szüzek esetén a hallgatás beleegyezés)

Többnejűség(4), de egyformán kell velük bánni (a gyakorlatban gazdasági és szociális okból ritka) (Ok. Menstruálás gyerekszülés miatt kieső napok- nyugaton prostikkal, házasságtöréssel, zabi gyerek nem eltartásával)

Válás: férfi eltaszíthatja a nőt, indok nélkül, nő a bíróhoz fordul, hogy utasítsa a férfit a válásra. (Síta válást ld fent)

Mahr (házassági ajándék, a menyasszony tulajdona lesz)

Ziná- törvénytelen szexuális kapcsolat (nem csak házasságtörés) a házasságtörő elveszti tulajdonát, életét (négy szemtanút követel és szigorú büntetés a hamis tanúnak)

(fátyol-vita tárgya, nadrág-erkölcsös, csonkítás: törzsi hagyomány, nem iszlám szokás)

Házasságkötés korhatára (M legfiatalabb felesége 9 éves volt)?

Nemi erőszak: négy ffi bizonyítsa, nem az a kérdés, hogy volt-e beleegyezés, hanem hogy törvényes-e

Háború

- ▶ Hitetlen, hitehagyott, lázadó, útonálló ellen (első kettő dzsihad)
- ▶ Dzsihad: morális, katonai/ támadó, védekező (belső dzsihad: önmagad ellen, hogy jó muszlim légy)
- ▶ Háború szabályai (nők, gyerekek, öregek ölésének tilalma, lőfegyver, mérgezett nyilak)
- ▶ Hadisarc
- ▶ Orrgyilkosság (aszaszin)
- ▶ Öngyilkosság (pokol)- öngyilkos merénylet?

Források

- ▶ <https://ijoten.hu/szocikk/az-islam-jog>
- ▶ Bernard Lewis: Iszlám nép és vallás. HVG, 2009, Bp
- ▶ Helmut von Glassenhapp: Az öt világvallás. Gondolat, 1975, Bp
- ▶ Bóka János: Az iszlám jog alapjai. In: Badó-Loss (szerk): Beteknités a jogrendszerek világába. Nyitott könyv Kiadó, 2003, Bp